

Het Brediuskwartier

De Vrienden van het Brediuskwartier vieren dit jaar dat hun wijk 100 jaar bestaat. Deze aflevering van het *Bussums Historisch Tijdschrift* is daarom bijna helemaal gewijd aan dit jubileum.

Bussum had 100 jaar geleden net zijn eerste groeisput doorgemaakt. Tot 1874 was Bussum veruit het kleinste en onaanzienlijkste dorpje van het Gooi. Er woonden zo'n 1000 mensen, meest boeren of kleine luiden, met een boerderij of nering in de buurt van de Brink, waar nu de St.-Vituskerk staat. In 1874 werd de Oosterspoorweg tussen Amsterdam en Amersfoort geopend, en dat maakte alles anders.

Tussen 1874 en 1900 werd het Spiegel bevolkt door rijkelui, die tussen Amsterdam en Bussum begonnen te forenzen. Vervolgens werd tussen 1900 en 1920 het Prins Hendrikpark tot ontwikkeling gebracht, waarna de uitbreiding van Bussum stokte. Ten zuiden van de Vesting Naarden was immers een ring van fortificaties aangelegd, die diende ter bescherming van de vesting. Een daarvan, Werk V, eigenlijk niet veel meer dan een aarden schans van anderhalve meter hoog, lag aan het einde van de Huizerweg, net aan de overkant van de Amersfoortsestraatweg, nu de A1. Rond die fortificaties mocht niet in steen worden gebouwd. Het oudste huis van het Brediuskwartier, Het Mouwtje uit 1903, aan de Verhulstlaan, is om die reden in hout gebouwd.

Hoe zag het gebied er op dat moment uit? In deze aflevering van het BHT laat Kees Henselmans aan

de hand van een aantal kaarten zien hoe het gebied zich vanaf halverwege de 19de eeuw heeft ontwikkeld en hoe je de sporen daarvan nog steeds in het Brediuskwartier terugvindt.

Rond Naarden en Bussum lag oorspronkelijk een ring van akkertjes, hier en daar onderbroken door resterend bosgebied. In de 17de eeuw was men echter vanuit Naarden begonnen die akkertjes tot wel 7 m af te graven, aanvankelijk vooral om een schootsveld vrij te maken voor de Vesting Naarden. Je ziet dan ook op kaarten uit die periode ten zuiden van de vesting een steeds uitgebreider netwerk van sloten ontstaan, die nodig waren om het zand te kunnen transporteren. Het werd al snel duidelijk dat de zandwinning, ook wel ontzanding of zanderij genoemd, een verdienmodel was. Het zand kon immers in het drassige Holland goed worden gebruikt om grond op te hogen voor woningbouw. Amsterdam is gebouwd op palen, maar ook op zand uit het Gooi. Halverwege de 19de eeuw had de ontzanding Bussum bereikt en in de volgende decennia werden ook de Bussumse akkers afgegraven. Het effect is nog goed te zien in het Mouwtje, waar de grond een flink stuk lager ligt dan de Huizerweg.

In het Brediuskwartier is dit proces verantwoordelijk voor de hoogteverschillen, waarvan landschapsarchitect D.F. Tersteeg dankbaar gebruik heeft gemaakt bij zijn ontwerp van het Brediuskwartier. Jenika van der Torren laat uitgebreid haar licht schijnen over het belang van dit ontwerp.

Het grappige is dat voor de bebouwing van het

Brediuskwartier, en trouwens ook voor het Prins Hendrikpark en het Vondelkwartier, weer een laag zand moest worden teruggebracht. Geen 7 m, maar 70 cm. Het verschil is te zien bij de Speelweide aan de Burgemeester s'Jacoblaan: de weide, die niet is opgehoogd, ligt 70 cm lager dan de straat. Dit zand was afkomstig van het landgoed De Beek, aan de overzijde van de A1. Om het zand naar het Bredius- en het Vondelkwartier te transporteren werd in 1920 zelfs een tijdelijk smalspoorlijntje aangelegd. Daarover (en over veel meer) schrijft Chris Leenders.

Tot slot nog even over de geboortedatum van het Brediuskwartier, die ook aan de orde komt in het artikel van Jenika van der Torren. Inderdaad stelde de Bussumse gemeenteraad in 1919 het ontwerp

voor het Brediuskwartier van D.F. Tersteeg vast. De Bussumse architect K.P.C. de Bazel tekende echter met enige anderen bezwaar aan tegen dat ontwerp. De behandeling van dat bezwaar nam enkele jaren in beslag, zodat het definitieve ontwerp pas in 1924 kon worden vastgesteld. Pas toen kon de ontwikkeling van het Brediuskwartier echt op gang komen.

De Historische Kring Bussum en de redactie van het *Bussums Historisch Tijdschrift* feliciteren de Vereniging van Vrienden van het Bredius en alle bewoners van het Brediuskwartier van harte met dit eeuwfeest!

De redactie

Afb.1. Detail uit de 'Kaart van Gooiland na de heideverdeeling', 1843.

Waarschijnlijk zijn om strategische redenen de vestingwallen rond Naarden niet ingetekend.

In de 17de eeuw is begonnen met het afgraven van een metersdikke zandlaag rondom Vesting Naarden, teneinde een beter schootsveld te creëren. Om het zand af te voeren zijn vele sloten rond de vesting gegraven, de zogenoemde zanderijsloten.

Op deze kaart is duidelijk te zien tot hoever in 1843 deze afzanding is gevorderd. Zo is het gebiedje bij (1) het huidige Prins Hendrikkwartier. Waar geen sloten zijn is het ook nog niet afgegraven.

Middenonder het dorp Bussum met o.a. Brinklaan en Huizerweg. De gele lijn heet hier Hooge Bussummerweg. De rechterhelft loopt door een bos en bestaat niet meer, de linkerhelft heet nu Oud Bussummerweg. Ten zuiden van deze weg en in het bos zijn (nog) geen sloten. De sloot aan de noordkant van het bos (2) bestaat nog steeds als Nagtglassloot. Hij ligt evenwijdig aan de Brediusweg, op de voormalige grens met Naarden.

Alle volgende kaartjes worden aan de bovenkant begrensd door genoemde Nagtglassloot en rechts door het tracé van de Amersfoortsestraatweg. De geelgekleurde weg is steeds de Oud Bussummerweg.